

Mirjana S. ŽIVKOVIĆ*

MUZIČKO NASLJEĐE NOB-a

ABSTRACT: *Relying primarily on tradition, music in Montenegro during the National Liberation War, despite the difficult years of slavery, revived with new strength whose main motives were the call for rebellion, the struggle for liberation and the path to a brighter future. Resisting the occupier in 1941, the people of Montenegro, determined to oppose the enemy, called for a nationwide uprising with their songs, the songs raised fighting morale, instilled courage and were an incentive for further action. Created on the model of old patriotic and revolutionary songs, they testify to significant events, endless marches and great battles that were fought during the liberation war on the territory of Montenegro and in the entire South Slavic area. Long after the end of the war, popular partisan songs against fascism and workers' songs with social themes dealing with labor rights, social justice and equality were sung at celebrations and workers' events. In that period of rebuilding the destroyed country, in the newly formed socio-political system, many creators sided with ideologically oriented socially engaged action. Mass songs with current, socio-political content, then rhapsodies, poems, cantatas, oratorios and suites, thematically related to events and personalities from the National Liberation War were created in the post-war decades by Montenegrin composer Borislav Tamindžić (1932-1992). Adapting music to the given themes, he composed and did arrangements for films, theater, radio and television dramas and thus created works that became part of the program of stage and music spectacles, state anniversaries, traditional ceremonies, events and important anniversaries related to World War II organized in Montenegro and the former Yugoslavia.*

KEYWORDS: *antifascism, partisan and workers' songs, mass songs, music and stage spectacles, applied music, Tamindžić*

* Аутор је доценткиња за област музичка умјетност на Факултету драмских умјетности, Цетинје.

Muzički oblici tematski vezani za NOB

Uz sve svoje osobenosti, borbene pjesme bliske su tradicionalnoj kulturi. Stvarane su po uzoru na narodne, stare patriotske pjesme tj. budnice i revolucionarne pjesme koje su od davnina nastajale u Crnoj Gori u doba okupacija, ustanaka i ratova.¹ U NOB-u je tokom marševa pjesma bodrila umorne i sustale, ona je pozivala na ustanak, bila je utjeha u tjeskobnim časovima, njome se slavila pobjeda. U svom poetsko-muzičkom izrazu, kako su to zahtijevale ondašnje ratne prilike, borbene pjesme su imale jasnu ideju i poruku.²

Lirskim pjesmama i pjevanjem uz gusle opjevani su istaknuti borci i njihovi podvizi, žalilo se za onima koji su zatočeni u tamnicama i logorima, a tuženjem i lelekanjem tugovalo se za palima i strijeljanima. Većina liskih pjesama, koje su izvođene *a cappella*, solistički ili u grupi, ponekad su praćene instrumentima, najčešće harmonikom ili su pjevane uz kolo. Prenošene su ili sačuvane prevashodno zahvaljujući usmenoj tradiciji. Dosadašnja etnomuzikološka istraživanja potvrđuju da se kod ovih pjesama, kao i kod svih drugih narodnih pjesama, veliki broj tekstova izvodi na jedan ili više ustaljenih modela ili motiva, što dovodi do varijantnosti pjesama. Sve varijante jedne pjesme koje su se mijenjale u niz sličnih verzija i brzo se širile, možemo smatrati mjerodavnim jer su formirane i prihvaćene tokom procesa prenošenja.

U borbenim jedinicama partizanskih odreda odvijao se i muzički život, iako sužen u izvođačkim mogućnostima i ograničen prilikama. Muzika u narodnooslobodilačkoj borbi bila je obilježena borbenom, revolucionarnom i oslobodilačkom tematikom. Dijelom su to bile radničke revolucionarne pjesme koje su se pjevale još u predratnom revolucionarnom radničkom pokretu (*Bilećanka*, *Mitrovčanka*), a dijelom i kompozicije koje su odigrale značajnu ulogu u istoriji svjetskog radničkog pokreta (*Internacionala*, *Budi se istok i zapad* itd). Pored autohtonih, mnoge od ovih pjesama stvarane su

¹ Godine 1930. u Glavatičićima (selo u oblasti Grbalj, opština Kotor) zabilježena je rodoljubiva pjesma *Uz Božićne blage dane* koja se izvodila u vrijeme prestanka posta i na sličnu melodiju napjev sa tekstom koji je prilagođen Uskrsu – *Na Uskršnje blage dane*, *Crnogorci Ostrog brane*. Mjesta okupljanja Grbljana bili su seoski domovi gdje su radi zabave i udvaranja pjevane razne pjesme uključujući i rodoljubive: *Sa Lovčena kliče vila* (Radanovići, 1924), *Bjela vila polećela* (Šišići, 1972), *U Jovana gospodara* (Svinjišta – Prijedor, 1936), *Oj, Trešnjico, mili rode* (Ukropci, 1942). Vidi u: Zlata Marjanović, *Narodna muzika Grblja*, Društvo za obnovu manastira Podlastva Grbalj, Boka Kotorska i Institut za muzikologiju i etnomuzikologiju Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 34, 39, 44.

² Vukašin Vlahović, *Folklor kao ishodište umjetničkog stvaralaštva u crnogorskoj muzici*, ITP Unireks, Nikšić, 1983, str. 111.

po uzoru na napjeve koji su nastali u vrijeme Oktobarske revolucije (*Partizan sam, tim se dičim, Oj, oblaci, U zoru*). Španske revolucionarne pjesme prenijeli su borci koji su bili učesnici Španskog građanskog rata.

Melografski rad i etnomuzikološka istraživanja u Crnoj Gori

Spovođenjem istraživanja muzičke tradicije u Crnoj Gori sačuvan je dio građe koji se vezuje za muzičko stvaralaštvo nastalo tokom Drugog svjetskog rata i poratno doba i dio je nematerijalnog kulturnog nasljeđa. Publikovane zbirke rezultat su istraživačkog rada melografa i etnomuzikologa iz Crne Gore i regiona – Cetinjanina Jovana Miloševića (1895–1959), hrvatskog kompozitora, melografa i etnomuzikologa Nikole Hercigonje (1911–2000), etnomuzikologa Miodraga Vasiljevića (1903–1963) iz Beograda i istraživača muzičkog folklora Slobodana Jerkova iz Podgorice.

Jovan Milošević, kompozitor, dirigent i pedagog, potekao iz Crne Gore, jedan je od prvih sakupljača narodnih pjesama. Obilazeći cijelu Crnu Goru u periodu između 1936. i 1955. godine, zabilježio je obimnu folklornu građu. Među zapisanim pjesama nalazi se i nekoliko partizanskih, a jednu od njih pod nazivom *Ko su momci, vilo kaži*, Milošević je zabilježio u Ivangradu.³

Hrvatski kompozitor Nikola Hercigonja stiče prve utiske o crnogorskoj muzičkoj tradiciji još za vrijeme Drugog svjetskog rata, boraveći u partizanima. Slušajući crnogorske borce kako pored vatre pjevaju stare, arhaične melodije, kompozitor je ostao zadivljen ljepotom tih melodija.⁴ Inspirisan crnogorskim narodnim muzičkim stvaralaštvom i Njegoševim *Gorskim vijencem*, nastalo je njegovo najznačajnije djelo, scenski oratorijum *Gorski vijenac*, sa citatima narodnih pjesama koje su pjevane tokom NOB-a. To su napjevi koje je Nikola Hercigonja koristio u ovom djelu kao lajtmotive: *Skoči kolo da skočimo*, poznatiji kao *Oj, svijetla majska zoro* i citat narodne pjesme *Ta djevojka divno igra* na koji je tokom NOB-a nastao novi tekst *Na Kordunu grob do groba*, po kome je u narodu bio poznat.⁵

Uz tonske zapise koje je Hercigonja zabilježio boraveći u Crnoj Gori sredinom prošlog vijeka, ostavio je i bilješke iz dnevnika nastale na terenu, u kojima se nalaze zanimljivi komentari o snimljenoj građi.⁶ Među tim zapi-

³ Jovan Milošević, *Zapisi narodnih pjesama iz Crne Gore*, Udruženje kompozitora Crne Gore, Podgorica, 2000, str. 60.

⁴ Branka Radović, *Njegoš i muzika*, Zavod za udžbanike i nastavna sredstva Beograd i Udruženje kompozitora Crne Gore, Podgorica, 2001, str. 104.

⁵ Zlata Marjanović, *Narodne pjesme Crne Gore po tonskim zapisima i odabranim beleškama iz dnevnika Nikole Hercigonje*, Podgorica, 2002. str. 105, 109.

⁶ Ibidem str. 5. Pomenuti zapisi nalaze se u Fono-arhivi Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu.

sima nalaze se partizanske i rodoljubive pesme koje je snimio u selu Blatina kod Kolašina 1953. i 1954. godine.⁷

Zbirka *Narodne pjesme Crne Gore*⁸ beogradskog kompozitora Miodraga Vasiljevića sveobuhvatan je rad koji se ogleda ne samo u mnoštvu zapisanih melodija, nego i u njihovoj raznovrsnosti. Ovu dragocjenu građu Vasiljević je zabilježio na melografskim putovanjima po Crnoj Gori, uglavnom tokom ljetnjih mjeseci, u periodu između 1948. i 1959. godine. Pjesme je bilježio najprije metodom direktne melografije, a od 1951. koristio je magnetofon, što je uveliko olakšalo njegov terenski rad na prikupljanju vokalnog muzičkog i poetskog nasljeđa Crne Gore.

Vasiljevićev rad sadrži više zapisa partizanskih i rodoljubivih pjesama u kojima je opjevana ne samo slavna prošlost – borbe partizana i podvizi ratnika – već je obrađeno i novije doba, poslijeratni period obnove i izgradnje zemlje nakon Drugog svjetskog rata. Pjesme sa odrednicama *vojnička, rodoljubiva, partizanska i pjesme obnove i izgradnje* zapisane su u Titogradu, Nikšiću, Danilovgradu, Andrijevici, Kolašinu i Žabljaku.⁹

Partizansku pjesmu pod nazivom *Procvjetala rujna zora*, etnomuzikolog Slobodan Jerkov je uvrstio u svoju zbirku *Crnogorske narodne pjesme*.¹⁰ Zbirka sadrži melografisane pjesme koje potiču od tri snimatelja – prvi je nepoznat, drugi je kamerman Milun Tadić, a treći je sam autor Slobodan Jerkov. Milun Tadić, koji je s prekidima snimao u periodu od 1954/55. do 1998. godine, partizansku pjesmu *Procvjetala rujna zora*, koja se izvodi uz igru, snimio je 1956. godine, a izvođači su članovi Kulturno-umjetničkog društva *Grbalj*.

⁷ Ibidem Pjesme : *Oj, Dilase Milovane, Generale Dapčeviću, Svi su, svi su, ka naš Tito nisu, Bo'na leži partizanka Mara*, str. 200-203.

⁸ Miodrag A. Vasiljević, *Narodne melodije Crne Gore*, Muzikološki institut, Posebna izdanja, knj. 12, Beograd: Naučno delo, 1965; Miodrag A. Vasiljević, *Narodne pjesme Crne Gore* u objavljenim melografskim zapisima, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti i Muzički centar Crne Gore, Podgorica, 2019.

⁹ Partizanske i rodoljubive pjesme: *Ko su momci vilo, kaži, Narodna je borba dala, Crna Goro, majko, rode, Listaj, goro, cvjetaj, cvjeće, Pod Durmitor na jezera, Oj, Sutjesko, vodo ledna, Bjela vilo sa planine, Mala moja, rane ljute, Kraj Sutjeske, hladne vode, Druže Peko, đe si, đe si, Ide Peko k'o mašina, Čuva Mara sedam-osam brava, Partizani, ne bojte se rana, Kolika je gora božurova, oj, Žabljače, varoš na vidiku, Mila majko, ne ženi me mlada, Listaj, goro, ne treba ti kiše, Čuvam ovce pokraj reke Zete, Oj, devojko, đavole garavi, U Bistrici kraj zelena luga, Mitraljezu, moj mio jarane*. Pjesme obnove i izgradnje: *Đivno li je ovih dana, Oćemo li, curo mlada, Oj, Nikšićka ravna prugo* - Miodrag A. Vasiljević, *Narodne pjesme Crne Gore* u objavljenim melografskim zapisima, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti i Muzički centar Crne Gore, Podgorica, 2019, str. 537-554.

¹⁰ Slobodan Jerkov, *Crnogorske narodne pjesme*, Muzički centar Crne Gore, Podgorica, 2015, str. 34.

Muzika u poratnom dobu

Nakon završetka rata i decenijama kasnije, na raznim proslavama, svečanostima i jubilejima izvođene su poznate partizanske pjesme protiv fašizma i pjesme sa socijalnom tematikom koje se bave pitanjima radničkih prava, socijalne pravde i jednakosti i imaju opštejugoslovenski karakter. U poratnom periodu obnove i izgradnje porušene zemlje, u novonastalom sistemu, mnogi stvaraoci, književnici, slikari, vajari, reditelji i muzičari priklonili su se društveno angažovanom djelovanju i time značajno promovisali kult NOB-a, partizanskog pokreta i socijalističke revolucije. Nadovezujući se na stvaralaštvo NOB-a, kompozitori pišu i obrađuju najčešće revolucionarne i masovne pjesme u formi horskih kompozicija a cappella ili uz instrumentalnu pratnju, spletove pjesama, obrade igara i vokalno-instrumentalna djela revolucionarne tematike sa tekstovima poznatih pjesnika. Masovna pjesma/budnica je vrsta horske pjesme koja se pod ovim nazivom pojavljuje tek u XX vijeku, ali vodi porijeklo iz vremena Francuske revolucije i stalno je pratila nacionalne i socijalne pokrete. Posebno su bile raširene u SSSR-u nakon Oktobarske revolucije, a odigrale su važnu ulogu i u narodno-oslobodilačkim pokretima za vrijeme Drugog svjetskog rata. Poslije rata na našim prostorima komponuje se masovna pjesma s tekstom aktuelnog, društveno političkog sadržaja. Jednostavne je i lako prihvatljive melodike, najčešće u ritmu koračnice, ponekad himničkog karaktera. Namijenjena je široj populaciji, a njen cilj je širenje nacionalnih i socijalnih ideja. Ove pjesme vremenom su postale popularne i prihvaćene su kao narodne.¹¹

Obrade crnogorskih narodnih pjesama među kojima su i partizanske pjesme, zatim masovne i kompozicije slične tematike, dio su opusa kompozitora koji su djelovali u Crnoj Gori: Jovana Miloševića, Antona Homena, Nikole Čučića, Srećka Markovića, Dragana Rakića, Cvjetka Ivanovića, Đorđija Radovića, Branka Zenovića i Borislava Tamindžića.

Među prvim djelima umjetničke muzike koja su inspirisana narodno-oslobodilačkom borbom bile su kompozicije namijenjene horskim ansamblima, jer su to bila jedina izvođačka tijela neposredno nakon rata u Crnoj Gori. Autor kompozicije *Kraj Sutjeske* i *Spleta crnogorskih narodnih pjesama* bio je Cetinjanin Jovan Milošević.

Za poslijeratni period muzičkog života u Crnoj Gori rad Slovenca Antona Pogačara (1913–?) bio je od izuzetnog značaja. Djelovao je uspješno kao organizator muzičkog života, pedagog, kompozitor, dirigent i muzički pisac. Slušajući u poslijeratnom izvođenju popularnu pjesmu *Teče Tara*,

¹¹ Muzička enciklopedija 2, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb MCMLXXIV, str. 543

čija je melodija ruskog porijekla a autor teksta pjesnik Junus Međedović, Pogačar ju je zapisao, modifikovao i obradio za razne sastave. Takođe je i autor pjesama posvećenih narodnooslobodilačkoj borbi i pjesama posvećenih poslijeratnoj obnovi koje su tematikom povezane s radnim akcijama, pohodima izviđača, obnovom gradova i pionirskim zavjetima. Ove kompozicije bile su osnovni repertoar dječijih i omladinskih horova. Pogačar je dobitnik nacionalne *Trinaestojulske nagrade* za ukupan rad na polju muzičke kulture u Cnoj Gori.¹²

Antun Homen je rođen u Kotoru i potiče iz muzičke porodice, koja se tradicionalno amaterski bavila muzikom. Pripadnik je poslijeratne generacije crnogorskih kompozitora, a još u periodu između dva svjetska rata bio je aktivan kao muzički pedagog, dirigent i kompozitor. Nakon studija muzike na Konzervatorijumu u Ljubljani, rad je vezao za Crnu Goru i djelovao na polju izvođačke i stvaralačke prakse u Kotoru, organizujući muzički život takođe i u Nikšiću, Cetinju, Herceg-Novom, Risnu i Tivtu. Aktivno se bavio kompozitorskim radom i njegov opus obuhvata duhovnu i svjetovnu muziku. Komponovao je i djela inspirisana narodnooslobodilačkom borbom u poslijeratnom periodu, od kojih treba istaći kantate *Pjesme borbe* i *Spomenik*, komponovane na tekst pjesnika Mila Kralja. Horski ansambli često su izvodili njegove horske kompozicije, od kojih su najpoznatije *Rodendan Republike* i *Vrijedne ruke*. Horska pjesma pod nazivom *Prvi maj* sa poetskim tekstom Desanke Maksimović, inspirisana je narodnom melodijom *Durmitor*.

Kompozitor Borislav Boro Tamindžić

Crnogorski kompozitor Borislav Tamindžić (1932–1992) autor je brojnih masovnih pjesama, zatim rapsodija, poema, kantata, oratorijuma i svita, djela koja su tematski vezana za događaje i ličnosti iz NOB-a. Ova djela bila su na programima scensko-muzičkih spektakala, državnih jubileja, tradicionalnih svečanosti, manifestacija i važnih godišnjica koji su priređivani u Crnoj Gori i tadašnjoj Jugoslaviji. Pored niza horskih kompozicija, prvo Tamindžićevo obimnije djelo inspirisano borbom i pobjedom je kantata *Bili smo jači od smrti* za recitatora, soliste, hor i orkestar, sa stihovima pjesnika Izeta Sarajlića i Petra Đuranovića. Posvećeno je borcima palim za oslobođenje Titograda i premijerno izvedeno 22. decembra 1967, na dan godišnjice oslobođenja Titograda. Za ovo vokalno-instrumentalno djelo, rapsodično po formi, s prizvukom stilizovanih folklornih tema, koje po umjetničkim kvalitetima prevazilazi tvorevinu prigodnog karaktera, Tamindžić je nagrađen 1968. godine *Trinaestojulskom nagradom*.

¹² Vukašin Vlahović, *Anton Pogačar*, Muzički glasnik, april-jul, Udruženje kompozitora Crne Gore, 1998. str. 5

Dio opusa Borislava Tamindžića su djela iz domena primijenjene muzike, muzike koja je u funkciji izražajnog sredstva nekog medija – muzike koja prati narativni tok filma, prati događanja na pozorišnoj sceni i prožima radijske i televizijske drame. Za brojne pozorišne,¹³ radio¹⁴ i televizijske drame i dokumentarne filmove, koji su tematski povezani sa NOB-om i poratnim vremenom, Tamindžić je bio angažovan kao kompozitor.

Za Tamindžića, pobornika očuvanja i afirmacije muzičke tradicije, bogatstvo crnogorskog narodnog melosa, igara i običaja bilo je neiscrpan izvor inspiracije, a pozorišna scena jedan od načina prezentovanja tog nasljeđa putem citata, stilizacija i obrada, ili stvaranja originalnog muzičkog fona u narodnom duhu. Dramu Žarka Komanina *Ognjište*,¹⁵ u kojoj je opisana sudbina jedne crnogorske porodice u poratnom vremenu, s likovima koji se žrtvuju za svoje ideale ili su u sukobu s neprikosnovenim moralnim i opštedruštvenim normama, Tamindžić je prozeo folklornim motivima, lirskom pjesmom i tužbalicom. Jedna od tih tema je pseudofolklorni napjev *Oj, devojko drugarice*. Tamindžić ga je izabrao za vodeću melodiju u istoimenoj horskoj kompoziciji, zatim kao temu u televizijskim dramama *Jakov grli trnje* i *Pusta zemlja* i igranom filmu *Trinaesti jul*. Na Jugoslovenskim pozorišnim igrama u Novom Sadu 1975. godine Tamindžić je nagrađen za originalnu scensku muziku u predstavi *Ognjište* koju je režirao Blagota Eraković.¹⁶ Tada je Tamindžić izjavio: *Prije svega inspirisao me je izvrstan tekst Žarka Komanina koji je pružao mogućnost za jednu originalnu muzičku podlogu. Zadatak mi je u priličnoj mjeri bio olakšan time što sam i ja sa svojom generacijom odmah poslije rata na radnim akcijama pjevao i slušao pjesme sa sličnom tematikom, koje sam ovom prilikom modifikovao i osavremenio*.¹⁷

Prema noveli *Pusta zemlja* Mihaila Lalića i u njegovoj adaptaciji, snimljena je 1981. godine istoimena televizijska drama u režiji Gojka Kastratovića. Radnja se odvija krajem Drugog svjetskog rata, 1944. godine, u crnogorskom selu. Dramski tok u ovoj TV drami Tamindžić je sintetizovao lajtmotivskom folklornom temom *Ej, vi gore i ravnice*, koju je transformisao registarski (razni instrumenti) i u različitim varijantama tempa.

¹³ Za Crnogorsko narodno pozorište Borislav Tamindžić je komponovao muziku za pedesetak žanrovski raznovrsnih pozorišnih dramskih djela, saradujući s mnogim rediteljima (Nikola Vavić, Cisana Murisidze, Blagota Eraković i dr). Dio ovih dramskih djela tematikom je vezan za period NOB-a.

¹⁴ Snimak radio drame pod nazivom *Nikoletina Bursać* za koju je Tamindžić komponovao muziku nije sačuvan.

¹⁵ Tematski vezana za crnogorski prostor, drama *Ognjište* (1973) Žarka Jovanovića Komanina dio je trilogije, zajedno sa dramama *Prorok* (1970) i *Pelinovo* (1972).

¹⁶ Živković, Mirjana S. *Primijenjena muzika Borislava Tamindžića*, NVO Vox mirus, Podgorica, 2016.

¹⁷ *Inspirisao me je tekst* – Razgovor s Borom Tamindžićem, dobitnikom nagrade za najbolju scensku muziku na Sterijinom pozorju, R. Ž., *Pobjeda*, 1975.

Snimljen 1982. godine, ratni film i istoimena televizijska serija *Trinaesti jul*, reditelja Radomira Šaranovića, ekranizacija je i promocija ustanka crnogorskog naroda protiv fašizma i okupacije. Angažovan kao kompozitor, Tamindžić je za ovaj film koristio arhivsku muziku sa glavnim temama iz fundusa muzičkog folklora, parafraze tradicionalne muzike i autorsku muziku, s ciljem da muzika nosi prepoznatljive identitetske elemente. Posezanjem za folklorom Tamindžić je doprinio da se dio crnogorskog muzičkog nasljeđa sačuva i u medijima afirmiše na nov način. Jedna od tema koje prate narativni tok filma *Trinaesti jul* je po Tamindžićevom izboru bila poznata pjesma *Crven je istok i zapad*. Iako prihvaćena na jugoslovenskom prostoru kao narodna, nastala je zapravo u predratnom periodu, a autor stihova je Čedomir Minderević. Pjesma je kasnije, tokom NOR-a prihvaćena od boraca, sa vjerovanjem da dolaze bolja vremena, pjevana je u slavu poginulih i bila himna svih onih koji će živjeti novi život. Melodija ove borbene antifašističke pjesme jugoslovenskog poletarijata, koja je spjevana na melodiju ruske narodne pjesme *Смело, товарищи, в ногу* pjevana je i nakon rata u brigadirskim kolonama, na radnim akcijama i na svečanostima kojima su najavljivani poslijeratni izbori.

Numere koje je komponovao i aranžirao za film *Trinaesti jul – Biser Mara, Ej, vo gore i ravnice* i pseudofolklorna tema *Oj, девојко другарice*, Tamindžić je preoblikovao u glavne teme simfonijske poeme takođe pod nazivom *Trinaesti jul*.

Zaključak

Izrasle iz antifašističke borbe, koja nije bila samo narodnooslobodilački pokret, već i borba za društvenu, klasnu, rodnu i druge jednakosti i socijalna prava – partizanske, revolucionarne i radničke pjesme – sa posebnim estetskim i umjetničkim obilježjima, nastale u izuzetnim okolnostima kao oblik narodnog i autorskog stvaralaštva, nisu samo stvar prošlosti. Ove pjesme, koje se danas ponovo mogu čuti na prostoru bivše Jugoslavije, pored spomen-obilježja, na koncertima i trgovima, podsjećajući nas na značaj ideje antifašizma, na njenu vitalnost, aktuelnost i potencijal.

Mirjana S. ŽIVKOVIĆ

MUSICAL HERITAGE OF THE NATIONAL LIBERATION WAR

Summary

Relying primarily on tradition, musical creativity in Montenegro during the National Liberation War, despite the difficult years of occupation, revived with new strength whose main motives were the call for rebellion, the struggle for liberation and the path to a brighter future. Resisting the occupier in 1941, the people of Montenegro, determined to oppose the enemy, called for a nationwide uprising with their songs, the songs raised fighting morale, infused courage and were an incentive for further action.

Created on the model of old patriotic and revolutionary songs, they testify to significant events, endless marches and great battles, which were fought during the national liberation war on the territory of Montenegro and in the entire South Slavic area. Long after the end of the war, popular partisan songs against fascism and workers' songs with a social theme dealing with labor rights, social justice and equality were sung at celebrations and workers' events. In that period of rebuilding the destroyed country, in the newly formed socio-political system, many creators stood sided with ideologically oriented socially engaged action. Mass songs with current, socio-political content, then rhapsodies, poems, cantatas, oratorios and suites, thematically related to events and personalities from the National Liberation War were created in the post-war decades by Montenegrin composer Borislav Tamindžić (1932-1992). Adapting music to the given themes, he composed and made arrangements for films, theater, radio and television dramas and created works that became part of the program of stage and musical spectacles, state anniversaries, traditional festivities, events and important anniversaries of World War II in Montenegro and in the former Yugoslavia.

LITERATURA

Jerkov, S. (2015) *Crnogorske narodne pjesme*, Muzički centar Crne Gore, Podgorica.

Marjanović, Z. (2002) *Narodne pjesme Crne Gore po tonskim zapisima i odabranim beleškama iz dnevnika Nikole Hercigonje*, Podgorica.

Marjanović Z. (2005) *Narodna muzika Grblja*, Društvo za obnovu manastira Podlastva Grbalj, Boka Kotorska i Institut za muzikologiju i etnomuzikologiju Crne Gore, Podgorica.

Milošević, J. (2000) *Zapisi narodnih pjesama iz Crne Gore*, Udruženje kompozitora Crne Gore, Podgorica.

Radović, B. (2001) *Njegoš i muzika*, Nikola Hercigonja, Beograd.

Vasiljević, M. (2019) *Narodne pjesme Crne Gore* u objavljenim melografskim zapisima, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti i Muzički centar Crne Gore, Podgorica.

Vlahović, V. (1983) *Folklor kao ishodište umjetničkog stvaralaštva u crnogorskoj muzici*, ITP Unireks, Nikšić.

Vlahović, V. (1998) *Anton Pogačar*, Muzički glasnik, april-jul. Udruženje kompozitora Crne Gore, Podgorica.

Živković, S. M. (2016) *Primijenjena muzika Borislava Tamindžića*, NVO *Vox mirus*, Podgorica.

Borislav
Boro
Tamindžić

MASOVNE PJESME I PRIGODNA MUZIKA

- Bijela vilo sa planine*, muška grupa
Crnogorske partizanske pjesme/Crnogorska partizanska rapsodija
Crna Goro majko rode, ženski/mješoviti hor
Djeca strijeljanih
Domovina, R. Cerović, mješoviti hor
Drug naš Tito, mješoviti hor
Drug naš Tito, AS¹⁸ Radio/Mali orkestar RTVT
Drvar, ženski hor
Gvozdena ruka, M. Aleksić, mješoviti hor, 1955.
Himna brigade (tekst: Veljko Vlahović), VIS „Revisi“
Igmanska (tekst: Pero Zubac)
Jugoslavija (tekst: D. Brajković) Ženski/mješoviti hor, 1980.
Jugoslavija (tekst: D. Brajković), AS Radio/Hor i orkestar RTVT
Kozara, ženski hor
Lazine, ženski/mješoviti hor
Mala moja, moj cvijetu, ženski hor
Neretva, ženski hor
Oda Cetinju, mješoviti hor
Oda domovini (stihovi: Rajko Cerović), mješoviti hor i klavir, Titograd, 1979.
Oj, da mi je imat krila, ženski hor
Partijo slavna
Partizanska lirika, ženski hor, 1977.
Pjesma Nikšiću, (tekst: Ž. Đurović), 1979.
Revolucionarna (tekst: D. Kostić), mješoviti hor, 1960.
Rudo
Slobodo (tekst: D. Dragojlović), mješoviti hor. 1977.
Slobodo (tekst: D. Dragojlović), hor i orkestar
Spomenici (tekst: P. Zubac), mješoviti hor i orkestar, 1983.
Svečana tema, AS Radio/Mali orkestar RTVT
Ti si s nama (tekst: D. Brajković), solisti i mješoviti hor, 1981.
Veljkova brigada (tekst: G. Dapčević), omladinska pjesma, 1977.
Voljela bih da sam ptica, mješoviti hor
Zdravica mom gradu (tekst: Brano Radulović), mješoviti hor
Zemljo slobode (tekst: R. Vešović), mješoviti hor
Zvonte zvona danomice, troglasni ženski hor uz pratnju harmonike i gitare

¹⁸ Arhivski snimak Radija Crne Gore

VOKALNO-INSTRUMENTALNA DJELA

(kantate, oratorijumi, poeme)

Bili smo jači od smrti – kantata za recitatora, solistu, hor i orkestar, 1965.¹⁹

Crnogorska partizanska rapsodija (tekst - narodni) mješoviti hor i simfonijski orkestar

- U Bistrici kraj zelena luga
- Listaj goro cvjetaj cvijeće
- Crna Goro majko rode
- Pod Durmitor na jezera
- Mila majko
- Komandant Sava

AS Radio Hor i orkestar RTVT

Dok zbori Tito – kantata za solo bas, mješoviti hor i simfonijski orkestar

Dvadeset treće rođeni – četrdeset druge strijeljani (tekst: I. Sarajlić) – kantata za solo sopran, mješoviti hor i simfonijski orkestar

Grahovo, gnijezdo sokolova – poema za recitatore, soliste, mješoviti hor i simfonijski orkestar

Kraljevo, rebro zemlje moje (tekst: Kosta Radović) – oratorijum za soliste, recitatora, mješoviti hor i orkestar, 1983.²⁰

On, poema za sopran, mješoviti hor i simfonijski orkestar (B. Milo-
vić), 1986.

Piva – kantata za solo, recitatora, mješoviti hor i simfonijski orkestar (tekst: Kosta Radović)

Pjesma mome gradu (B. Radulović), poema za solo bariton, recitatora, hor i simfonijski orkestar, 1975.

Rudo – kantata za mješoviti hor i simfonijski orkestar (tekst: D. Brajković?)

Rebro zemlje moje, kantata (tekst: Kosta Radović i Radojica Bošković)/vokalno - instrumentalna i instrumentalna verzija, AS Radio/Odlomci iz kantate *Rebro zemlje moje*, Vlado Jovanović - bariton, horovi Muzičke akademije Titograd i KUD *Stanko Dragojević*, orkestar RTVT. Dir. Radovan Papović, grupa *Makadam* i udaraljke

¹⁹ *Trinaestojulska nagrada* dodijeljena je Borislavu Tamindžiću za kantatu *Bili su jači od smrti*, Titograd, 1968.

²⁰ Posebno priznanje Skupštine opštine Kraljevo za izuzetno muzičko ostvarenje, poeme *Rebro zemlje moje* – Oktobarske svečanosti, dodijeljeno je Borislavu Tamindžiću 1983. godine.

Rebro zemlje moje, kantata

1. Uvertira
2. Oda Kraljevu
3. Tužbalica
4. Svečana tema
5. Jauci
6. Drug naš Tito
7. Ratna tema
8. Baletska scena
9. Tužbalica I
10. Tužbalica II
11. Četa strijeljanih
12. Pjesma o slobodi

(4.) *Svečana tema*, AS Radio/Mali orkeatar RTVT

(6.) *Drug naš Tito*, AS Radio/Mali orkeatar RTVT

(8.) *Baletska scena*, AS Radio/Mali orkestar RTVT

(11.) *Četa strijeljanih, hor i orkestar* AS Radio/Hor i orkestar RTVT

(12)

Pjesma o slobodi, AS/Mali orkestar RTVT

Tako, već nikako (tekst: G. Dapčević) – oratorijum za soliste, dječiji, ženski i mješoviti hor i simfonijski orkestar

Tebi grade moj – kantata, hor i orkestar, 1971.

Tebi Tito – poema za mješoviti hor i simfonijski orkestar

Trinaesti jul – poema za mješoviti hor i simfonijski orkestar

Ugarak tijela (tekst: Kosta Radović) – kantata za solo sopran, recitatora, mješoviti hor i simfonijski orkestar, Audio snimak, Radio/Radmila Smiljanić - sopran, Jovan Milićević – recitator, Hor i Simfonijski orkestar umjetničkog ansambla JNA - Beograd. Dir. Angel Šurev)

Ustanička (izbor tekstova – kantata za recitatora, hor i simfonijski orkestar)

BORISLAV TAMINDŽIĆ - NAGRADE

Trinaestojulska nagrada dodijeljena je Borislavu Tamindžiću 1968. godine
za kantatu *Bili su jači od smrti*

Na Jugoslovenskim pozorišnim igrama u Novom Sadu 1975. godine Tamindžić je nagrađen za originalnu scensku muziku u predstavi *Ognjište*, u kojoj je opisana sudbina jedne crnogorske porodice u poratnom vremenu. Predstavu je režirao Blagota Eraković